

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNE AİT MACARCA BİR ESER: “A MUSZKA İRTÓHÁBORÚ TITKAI” MOSKOF İMHA SAVAŞININ SIRLARI

Melek ÇOLAK

Özet: 1877-1878 Osmanlı–Rus Savaşı Macarlar tarafından yoğun bir ilgi ile takip edilmiş ve Türk yanlısı bir atmosfer güç kazanmıştır. Bunun bir sonucu olarak 1878’de, Budapeşte’de *93 Harbi* ve perde arkasını Macar okuyucularına tanıtmak için orijinal adı *A Muszka İrtóháború Titkai*’olan *Moskof İmha Savaşının Sırları* adlı bir eser yayımlanmıştır. Kálmán Rosza Basımevinde basılan bu eserin Almancasının da mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

Daha önce Avusturya-Macaristan tebaasından olduğu düşünülen Murad Bey adlı bir kişi tarafından yazılan eser, Alajos Buczánszky’nin önsözüyle tanıtılmaktadır. Eser, II. Abdülhamid ve savaş döneminin ünlü paşalarının resimleriyle süslenmiştir.

İlk bölüm olan “Rus-Türk Savaşı veya Plevne’nin kahramanca savunulması ve keder dolu son günleri” adlı bölümde Osman Paşa’nın Plevne’yi kahramanca müdafaası, zaferleri, ve savaşın kaderini değiştiren perde arkası olaylardan söz edilmektedir.

İkinci bölümde “İgnatyev’in entrikaları veya üçlü ittifakın sonuçlarından” söz edilmektedir.

Üçüncü bölümde yazar, bilinenin aksine, İngiltere ve Rusya’nın Orta Asya konusunda çarpışmalarını, birbirlerine rakip iki gücün rekabeti olarak görmemekte ve bunun nedenlerini açıklamaktadır.

Çalışmanın son bölümünde ise Almanya, Avusturya, Rusya ve İngiltere’nin politikaları açıklanmaktadır. Eser, henüz savaş devam ederken kaleme alınmıştır.

Henüz Türkçe’ye çevrilmemiş bu eser, II. Abdülhamid döneminin ve bu dönemdeki ve Osmanlı-Macar ilişkilerinin Macarların gözüyle yansıtılması, değerlendirilmesi bakımından önemli bir kaynaktır.

Anahtar kelimeler: II. Abdülhamid, Osmanlı, Rus, Macar, Macar Dili, Moskova.

A Hungarian Work Belonging to the Era of Abdulhamid II: “A Muszka İrtóháború Titkai” The Secrets of Muscovy Extermination War

Abstract: 1877-1878 Ottoman-Russian War was followed with great interest by Hungarians and an atmosphere in favor of Turks gained great strength. As a result of this, a work with its original name *A Muszka İrtóháború Titkai* (The Secrets of Muscovy Extermination War) was published to introduce 93 Battle and its background to Hungarians in Budapest in 1878. The work, which was published in Kálmán Rosza Publishing House was also translated into German.

The work written by a person called Murad Bey thought to be the member of Austrian-Hungarian community starts with the preface of Alajos Buczánszky.

The work was illustrated with the pictures of II. Abdülhamid and the famous Pashas of the War era.

In the first section of the book entitled “Russian-Turkish War or heroic defense of Plevne and last days full of sorrow”, information is given about heroic defense of Plevne by Osman Pasha, his victory and background events changing the destiny of the war.

In the second section of the book, “conspiracies of İğnatyev or the outcomes of the triple alliance” are mentioned.

In the third section of the book, the author, contrary to known, sees the conflicts between England and Russia about Middle Asia as the rivalry between two super power and explains the reasons for this.

In the last section, the policies of Germany, Austria, Russia and England are discussed. The book was written while the war was on progress.

This book which has not been translated to Turkish yet is an important source in terms of reflecting and evaluating the era of II. Abdülhamid and Ottoman-Hungarian relationships from the eyes of Hungarians.

Key words: Abdulhamid II, Ottoman, Russian, Hungarian, Hungarian Language, Muscovy.

1. Eserin Yazıldığı Döneme Ait Bir Bakış: II. Abdülhamid Döneminde Türk-Macar İlişkileri

1848 ihtilalinden sonra Macar mültecilerine Osmanlı Devletinin yaptığı yardımla başlayan yoğun Türk yandaşlığı ve dostluk ilişkileri (Nazır, 2006, s. 389) 1875 yılında çıkan Hersek isyanından sonra, 1876 yılında Sırbistan ve Karadağ’ın Osmanlı Devletine savaş ilan etme sürecinde devam etti (Çolak, 2011, ss. 53-56; Namal, 2009, ss. 70-71). Olumlu yönde gelişen Türk-Macar kültürel ve siyasi ilişkilerinin (Kerekesházy, 2000, ss. 201-202) ve her iki ülkenin Slav tehdidini yakından hissetmelerinin sonucunda meydana gelen bu yakınlaşma (Çolak, 2006, s. 217) 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında doruğa çıktı (Çolak, 2011, ss. 57-58; Çolak, 2006, ss. 217-218). 1876 Ekiminde Sırp ordusunu yenen Başkumandan Abdülkerim Paşa’ya, Macar gençlik heyeti 1877’de tören kılıcı sundu (Çolak, 2011, ss. 56-57). Bu heyetin İstanbul ziyaretinin beklenmedik bir sonucu olarak, hiç kimsenin hesap etmediği bir şekilde, Sultan II. Abdülhamid, Macar Kralı Mátyás’ın ünlü Buda kütüphanesinden, Türk fethi döneminde İstanbul’a götürülen Korvinaları hediye olarak geri verdi (Çolak, 2011, ss. 57; Namal, 2009, ss. 94-95). Korvinaların geri verilmesinden kısa bir süre sonra, Özbek Tekkesi Şeyhi Süleyman Efendi’nin başkanlığında bir Heyetin Macaristan ziyareti Macar halkı tarafından büyük bir sevinçle karşılandı (Erödi, 1878, ss. 273-275; Öztürk, 1990, ss. 52-54). Savaş sırasında Osman Paşa’nın Ruslara karşı gösterdiği kahramanlık,

Macaristan'da büyük yankı uyandırdı, coşkulu bir şekilde kutlandı (Murad Bey, 1878, s. 16).

Savaş sırasında Türklere yönelik ilgi yapılan yayınlarla kendini göstermiştir. Béla Erödi'nin Türk Heyeti'nin Macaristan'ı ziyaretinin anısına yazdığı *Csok jasa! A török küldöttség Magyarorszag látogatásanak emlekkönyve* (Çok yaşa! Türk Heyetinin Macaristan Ziyaretinin Hatıra Kitabı) (Irodalom, 1877, s. 69), Türk Heyetini Rusçuk'a kadar karşılamaya gidenlerden biri olan milletvekili İmre Szalay'ın *Török vendégeink elé Rustsukig és velök vissza Pestre* (Türk Konuklarımızı Karşılama Üzere Rusçuk'a Gidiş ve Onlarla Birlikte Peşte'ye Dönüş) adlı kitapçığı (Szalay, 1877, ss. 1-16), István Márkus'un Türk-Sırp Savaşını anlattığı *Törökországi Képek* (Türkiye Manzaraları) (Márkus, 1877, ss. 1-325; Irodalom, 1877, s. 252), yayımlanma sebebi "doğu savaşı" olan ve Képes Néplap (Resimli Haftalık Dergi) adlı ekiyle çıkan *Háború Krónika* (Savaş Kroniği) (Elöfizetési, 1877, s. 837) bunlardan sadece birkaçıdır. Bu yayınlardan birisi de Murad Bey tarafından İstanbul'da yazılan ancak, 1878 yılında Budapeşte'de Kálman Rózsa ve Eşi basımevinde basılan *A muszka irtóháboru titkai: Moskof İmha Savaşı'nın Sırları* adlı kitapçıktır (Murad Bey, 1878, ss. 1-32) (bk. Ek. 1).

2. Eserin İçeriği

2.1. Önsöz

Alajos Buczánszky'nin kaleme aldığı önsözde eser, Rus tehlikesinden duyulan endişe ve ortak yazgı, ortak düşman motifi işlenerek tanıtılmaktadır (Murad Bey, 1878, ss. 2-3) (bk. Ek. 2). Macar özgürlük savaşçılarına Osmanlıların yaptığı yardımdan söz eden Buczánszky, Macarlar açısından 1848 İhtilalinden sonra ortaya çıkan "tehlikeye" şöyle değinmektedir (Murad Bey, 1878, s. 3). "... bugün o tarihten 30 yıl sonra aynı tehlike yine baş göstermiş ve Ruslar söz konusu özveride bulunma yürekliliğini gösteren bu akraba milletin bedeni üzerinden silahlarını yeniden bize yöneltmişlerdir."

Buczánszky'nin deyişiyle böylece "Macaristan'da Türklerin yazısına karşı duyulan ilgi iki katına çıkmış durumdadır. Yayımlanacak olan bu küçük boyutlu eserin ilgi görmemesi de mümkün değildir." (Murad Bey, 1878, s. 3). Macarlar 2 yıldır heyecan içinde doğudaki olayları takip etmektedirler. Bu yüzden önsözün yazarı, eseri, "Macar ulusunun doğudaki kardeşlerine dair en küçük bir kıpırdanma veya haber kırıntısına karşı bile ilgi duyan genç kuşağına sunduğunu" açıklamaktadır (Murad Bey, 1878, s. 2).

"Savaş olaylarını, Osman Paşa'nın verdiği şanlı mücadeleleri, Türklerin bakış açısını, Macar okurlarının hizmetine sunma şansının da kendisine nail olduğunu" belirtmektedir. Önsözden, eseri yazarı "Murad Beyin, İmparatorluğun Türk tebasından, saygıdeğer bir şahsiyet" olduğu anlaşılmaktadır (Murad Bey, 1878, s. 2). Buczánsky ayrıca "eser nedeniyle 100

adet nüsha için İstanbul'dan sipariş aldıklarını, Türk Hükümetinin bu eseri Türkçeye çevirttikten sonra Murad Bey'in eseri olarak bastırıp yayımlatacağını da özellikle belirtmek istediğini" vurgulamaktadır (Murad Bey, 1878, s. 3).

2.2. Bölümler

2.2.1. "Rus-Türk Savaşı veya Plevne'nin Kahramanca Savunulması ve Keder Dolu Son Günleri"

Sultan II. Abdülhamid'in portresi ile başlayan bu bölüm, (bk. Ek. 3) Mehmet Ali Paşa, Süleyman Paşa, Osman Paşa, (bk. Ek. 4) Muhtar Paşa'nın portreleri ile süslenerek, kitapçığın ana konusunu oluşturmakta ve geniş olarak ele alınmaktadır (Murad Bey, 1878, ss. 4-19). Bu bölüm Abdülkerim Paşa'nın zaferlerinden söz ederek başlamaktadır. Yazar amacını şöyle açıklamaktadır:

Burada kısa olarak Türk kardeşlerimizin Yantra ve Lom ırmakları çevresinde verdikleri o kahramanca savaşlar ile Balkan dağlarında meydana gelen çatışmaları anımsatmak istiyorum. Amacım kahramanca savunulan ve her türlü övgüye layık savaşlarının sonunda kara yazgıya boyun eğmek zorunda kaldıkları Plevne Kalesinin nasıl bir mucizevi güç ve iktidar sayesinde ele geçirilemeyen bir kaleye dönüştüğünü sizlere gerçeğe sadık kalarak anlatabilmektir.

Abdülkerim Paşa yiğitçe mücadeleler sonucu Moskof Beylerini birkaç kez tepeledikten sonra sanki Moskoflara artık yeterince ders verdiğinden eminmiş gibi Yantra'daki kahramanca mücadelesine ansızın son vererek bir belayı başından savmış da ne hâlleri varsa görsünler demişcesine bir daha Ruslarla hiçbir çatışmaya girmemiştir (Murad Bey, 1878, s. 5) (bk. Ek. 5).

Yazar bunun sonucu olarak Abdülkerim Paşa'nın ordusunun başkomutanlığından alınmasını "Macar gençlerinin yurtlarını ve aynı zamanda hepsinin en değerli hazinesi olan kutsal özgürlüklerini koruması için kendisine teslim ettiği kılıcı elinden bırakmak zorunda kalması" olarak değerlendirmektedir (Murad Bey, 1878, ss. 6-7). Bundan sonra

Abdülkerim Paşa kılıcını kendisi kadar ustaca kullanabilecek genç ellere teslim etmiş, görevi devralan Mehmet Ali Paşa da birbiri ardı sıra yapılan beş kanlı çatışmada Moskofları dize getirmiş, onlar Tuna yakınlarına kadar geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Bunlar olurken öte yandan Süleyman Paşa'nın şahsında bir başka seçkin kumandan daha sahneye çıkmış, Şıпка Geçidini geçtikten sonra birkaç gün sonra yerleşmek üzere İstanbul'da olacağı ilan edilen general Gurko'ya dur demiştir (Murad Bey, 1878, ss. 7-9).

Şıpka Geçidindeki büyük sayıda şehit olan Türk askerini yazar şöyle tanımlamaktadır:

Yürünmez hâle gelmiş yollardan, karlarla kaplı dik yamaçlardan geçerek ilerlemeye çalışmak, sürekli ölüm kusan ateşe maruz kalmak, bunun dışında bir yandan da aşırı soğuğa göğüs germek! İşte böylesine ağır koşulların egemen olduğu bir ortamda tüm bu koşullara karşın bir an bile umutsuzluğa düşmeksizin cesaretle direnebilmenin mümkün olduğunu ancak Türk askerleri kadar gayretli ve coşkulu askerler kanıtlayabilirlerdi (Murad Bey, 1878, s. 9).

Diğer yandan düşmanın sağ yanında muharebe alanında başlangıçta gücüyle pek dikkat çekmeyen biri ortaya çıkmıştı. Bu kişiyi, yazar, portresiyle birlikte tanıtmaktadır:

... sonradan adı yüzyılımızın en ünlüleri arasında anılacak olan bu adam bilim, cesaret, kahramanlık, yurtseverlik ve onurun bir insan yüreğine nasıl sığabileceğini kanıtlamıştır. Bu adam, önünde dost olsun düşman olsun herkesin saygıyla şapka çıkardığı, insanların büyük küçük demeden saygı duyduğu doğunun aslanı ve Türk kahramanlarının en kahramanı olan Osman Paşa'dır (Murad Bey, 1878, ss. 9-11).

Yazarı Osman Paşa tarafından Plevne'nin tahkimi, başarılı Plevne savunmasını ayrıntılı olarak ele almakta (Murad Bey, 1878, ss. 12-16), Macaristan'da yarattığı etkisiyle şöyle açıklamaktadır:

Taa en başından bu yana Türk kardeşlerinin yanında olduğunu beyan etmeyen, Türklerin kazandığı zafer karşısında Moskofları, sanki kendi ordusunun birliklerini tepelemişcesine sevinip kıvanç duymayan hiçbir Macar yoktur. Ülkenin kalbi Budapeşte bu mutluluğun dışı vurumu hususunda iyi bir örnek oluşturmak suretiyle ön plana çıkmıştı: Kentte geceleri görkemli bir aydınlatma gerçekleştirilmekte Macaristan'ın başkentindeki tüm sokaklarda mutlulukla ışıldayan pırıl pırıl yüzler görülmekte, her yerde yalnızca Osman Paşa'nın adı yankılanmaktaydı. Taşradaki irili ufaklı kentlerde kendilerine başkenti örnek almışlardı. Öyle ki koca Macar yurdunda geceleri özel olarak ışıklandırılmayan tek bir şehir bile kalmamıştı. Macar halkı Türklerin davasından yana olduğunu ve gerektiği takdirde derhal kılıç kuşanıp Moskof beylerinin 1848/49'da zorla üzerimize yıktıkları borcu geri ödemeye hazır olduğunu büyük bir güçle ve hep bir ağızdan haykırmaktaydı (Murad Bey, 1878, ss. 16-17).

Bundan sonra olan değişiklikler ise "Mehmet Ali Paşanın başkumandanlıktan uzaklaştırılarak Şıpka geçidini savunan Süleyman Paşanın getirilmesi, Türk Hükümetinin Osman Paşa'ya yardım konusunda güvence verip, bunun sözde kalması idi (Murad Bey, 1878, ss. 17-18). Bu durumda Plevne Savaşı, Plevne'yi tekrar kuşatıp kaledekileri aç bırakmaya karar veren Rus ordusuna karşı, Osman Paşa'nın bir yarma hareketiyle karşılık vermesi ve esir düşmesi" (Murad Bey, 1878, ss. 18-19) ile noktalanmıştı.

Yazar bu sonucu şöyle anlatmaktadır:

Bütün Avrupa'nın hayranlığını kazanan kahramanlar birliği bu şekilde yenik düşmüştü. Kahramanlar kahramanı düşmanın gücüne ya da bilgisine değil açlığa yenik düşmüştü. Osman Paşa yaşıyor, üstelik de ölümünün bile sağlayamayacağı kadar yüksek bir mevkiye kalarak. Tıpkı şehit düşmeyip hayatta kalan bir Leonidas, bir Miklos Zrinyi gibi... (Murad Bey, 1878, s. 19).

Bütün bunlardan çıkarılabilecek sonuç ise şudur:

Osman Paşa'nın yaptıkları tarihin sayfalarında pırl pırl bir örnek olarak durmaktadır. Çünkü eğer her şeylerini büyük ülkeleri uğrunda gözü pek bir biçimde feda edebilen kahramanlar varsa Osman Paşa'nın adı onların en ön sıralarında yer alacaktır. Adı şan ve şerefle anılsın, erdemleriyle sonsuza dek yaşasın. Zafer tacı alını süslesin. Çünkü o kahramanların kahramanıdır. Böyle evlatlar çıkarmaya devam ettikçe Türk devleti asla yıkılmaz (Murad Bey, 1878, s. 19).

2.2.2. “İgnatyev’in Entrikaları veya Üçlü İttifakın Sonuçları”

Bu bölümde “İgnatyev’in Babıali’de 15 yıldır çevirdiği entrikaların sonuçlarının” ve panslavist politikasına değinilmektedir (bk. Ek. 6). Buna göre

İgnatyev planlarının ilk kurbanı en büyük oğlu Yusuf İzzeddin Efendi'nin tahta geçmesine güvence altına almak uğruna Rusya ile ittifak yapan Abdülaziz'di. Saray içindeki paşalar ve bakanlar arasında nifak tohumları ekilmiş, bunun ardından Rus rubleleri ve kayırmalar sarayda egemen olmaya başlamıştı. Hüsnü Paşa'nın gözaltına alınması da İgnatyev'in işiydi (Murad Bey, 1878, ss. 19-21).

Yazar bu dönemde, Osmanlı İmparatorluğunun mali durumuna değindikten sonra, İgnatyev'in casusları aracılığıyla Balkanlarda çıkan ayaklanmalardan söz etmektedir (Murad Bey, 1878, ss. 21-22). Rusya ile Avrupa'daki Türk illerini her bakımdan dağılmanın eşiğine getirme konusundaki amacına ulaşmıştı. Ne var ki bunlarda yeterli gelmemişti. Çünkü üçlü ittifakın hedefi Türkleri Avrupa'dan Asya'ya atmak ve orada yok etmektir. Bu hedefe ulaşırsa Moskolar İstanbul'u, Çanakkale ve İstanbul boğazlarını, Avusturya ise Sırbistan, Romanya, Bulgaristan, Bosna-Hersek ve Karadağ'ı işgal edecek, bunun sonucu olarak da ikinci bir Tuna Slav Çarlığı oluşturulacaktı (Murad Bey, 1878, s. 23).

2.2.3. “İngiltere'ye İçten Söylenmiş Birkaç Söz”

Yazar bu bölümde (bk. Ek. 7) “Türkistan üzerindeki İngiliz-Rus rekabetini açıklamakta, Rusya'nın emelleri konusunda İngiltere'yi uyarmaktadır” (Murad Bey, 1878, ss. 23-26). “Orta Asya'daki sorun yalnız İngilizleri ve Rusları değil, tüm Avrupalıları, hatta tüm düşünen beyinleri ilgilendirmesi gereken bir konudur” (Murad Bey, 1878, s. 24). Rus yayılmacılığı Asya'nın her yanında

büyük bir ivme kazanmıştır. Ve bunun hak edilmesinin ardından yazara göre yeni bir savaş çıkacaktır. Rusya Hindistan'ı topraklarına katmak istemektedir. Bu durumda, Rusya'nın Hindistan'a giderek daha çok yaklaşması, İngiltere'yi tehdit eden tehlikenin kesin işaretlerini gözler önüne sermektedir (Murad Bey, 1878, ss. 24-26).

2.2.4. "Ek Bölüm: Osman Paşa İstanbul'da"

Osman Paşa'nın İstanbul'a gelişinin ek bölüm olarak ele alınması, (bk. Ek. 8) yazarın kitapçığını yazdıktan sonra bu olayın gerçekleştiğini düşündürmektedir (Murad Bey, 1878, ss. 26-28). Eserin kapağında yer alan ve yazıldığı tarih olan 15 Mart 1878 tarihi göz önüne alınırsa (bk. Ekler) bu ortaya çıkmaktadır. Çünkü yazar bu bölümde "Osman Paşa'nın geleceği günü Mart ayının son Pazar günü" olarak bildirmektedir (Murad Bey, 1878, s. 26). Yazarın Osman Paşa'nın İstanbul'a gelişini anlatışı, bu olaya tanık olduğu hissini uyandırmaktadır (Murad Bey, 1878, ss. 26-28). Yazar, Plevne kahramanının askerler, devlet erkânı ve halk tarafından görkemli karşılanışını heyecanlı bir dille tasvir etmektedir. (Murad Bey, 1878, ss. 26-27). Kitabın kapağına da konu olan (bk. Ek. 9) Osman Paşa'nın padişah tarafından karşılanışını ise yazar şöyle anlatmaktadır:

Padişah Plevne'yi kahramanca savunan Osman Paşa'yı yaşlı gözlerle kucaklarken "Sen Türk ordusuna şan ve şeref kazandırdın. Sen askeri onurumuzu yeniden dirilttin. Gel yiğidim! Allah'ın huzurunda söz vermiştim. Seni yeniden karşında gördüğüm gün gözlerinden öpecektim. Bugün artık verdiği o sözü yerine getirebilirim (Murad Bey, 1878, s. 28).

Padişah bunları söyledikten sonra Osman Paşa'ya sarılarak onu gözlerinden öpmüştür. Padişah daha sonra Paşanın göğsüne Osmanlı Devletinin elmaslarla bezeli alametleriyle liyakat madalyasını takmış, ardından da kendisine sarayın hazinesinde kutsal emanet olarak saklanan Sultan I. Hamid'in kılıcını sunmuştur. Kabul töreni gecenin geç saatlerine kadar sürmüş, Padişah, Osman Paşa ile diğer iki paşayı kendi masasına davet etmişti..."

2.2.5. "Devam Etmekte Olan Moskof İmha Savaşı'nın Nedenlerine İlişkin Birkaç Söz"

Yazar, Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğuna karşı açtığı bu savaşı "vahşice sürdürülen katliamlardan yola çıkarak", "İmha Savaşı" olarak adlandırmakta, bunun nedenlerini açıklamaktadır (Murad Bey, 1878, ss. 28-31) (bk. Ek. 10). Buna göre Bismarck'ın politikasına ve Prusya'ya bakmak gerekir. Bismarck, Prusya'nın güvenliğini sağlamak açısından üç imparatorluğu bir araya getiren bir ittifak oluşturmuştu. Bu ittifak Almanya, Rusya ve Avusturya'nın meydana getirdiği bir birlikti. Avusturya bu ittifak içinde her şeye inanan, aldatılmış ama gerçekte göze kestirilmiş bir kurban rolünü oynamaktadır. Birçok hedefi olan Bismarck'ın hedefleri arasında Avusturya'yı yıkıp parçalamak, Ruslara ise

Osmanlı İmparatorluğunu parçalatıp yok ettirerek Rusya ile birlikte Avrupa'nın efendisi olmak vardır. Bu plan gerçekleştiği takdirde Prusya Fransa'dan çekilmeyecektir. İngiltere, Prusya ve Rusya'nın tasarruflarından bıkmış görünmektedir.

Osmanlı İmparatorluğunun hedeflenen parçalanışına kesinlikle izin vermeyeceğini ve bunun içinde kendi ticari çıkarlarını da tehdit eden Moskof fetihlerine göz yummayarak gerekirse kanını akıtmayı ve tüm maddi gücünü riske atmayı göze alacağını ilan edecektir. Yazara göre bir onur meselesine dönüşen doğu meselesi İngiltere ve Rusya arasında yeni ve çok daha kanlı bir savaşın çıkmasına neden olacak, İngiltere'nin askeri gücünün yetersiz kalması halinde, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da bu savaşta etkin bir rol oynayacaktır. Rusya'nın önünde ise iki yol bulunmaktadır. Ya elde ettiği kazanımlardan vazgeçecek ya da söz konusu kazanımları korumak için İngiltere'ye karşı savaşa girecektir. Bismarck'ın planı doğrultusunda gerçekleşenler bunlardır. 1877-1878 tarihli bu "doğu savaşının, dökülen kan açısından bu yeniçağda eşi benzeri yoktur" (Murad Bey, 1878, ss. 29-31).

3. Eserin II. Abdülhamid Dönemi ve Türk-Macar İlişkileri Açısından Değerlendirilmesi ve Sonuç

Küçük boyutlu bu eserin kapağından anlaşıldığına göre Murad Bey eserini, 1878 yılında İstanbul'da yazmış (bk. Ekler), aynı yıl Budapeşte'de Macarca olarak yayımlanmıştır (1878, s. 32)¹. Kitabın kapağında Almancasının da mevcut olduğu belirtilmektedir. Kitabın yazarı hakkında çok az bilgiye sahip olmamız, bu konudaki soru işaretlerini arttırmaktadır. Esere önsöz yazan Alajos Bucsánszky'nin ifadesi ile "İmparatorluğun Türk tebaasından saygı değer bir şahsiyet olan Murad Bey", "Macar yurdunun bir evladı" olarak tanımlanmaktadır (Murad Bey, 1878, ss. 2-3). Eserin başından sonuna kadar yazarın Türklere karşı kullandığı ifadeler, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşını ve politikaları açıklarken sık sık Macarlar ve Macar tarihinden örneklerle başvurması Rus karşıtı olarak Türkleri övmesi, onun Macaristan'la uzaktan-yakından ilişkili bir Osmanlı tebaası olduğu izlenimini vermektedir (Murad Bey, 1878, ss. 1-32). Eserin 24. sayfasında Murad Bey "İngiltere'ye İçten Söylenmiş Birkaç Sözü" söylerken milliyetinin ne İngiliz ne Rus olduğunu ifade etmekte, bu konu ile ilgilenmesinin nedenini milliyete bağlamamaktadır (Murad Bey, 1878, s. 24). Türk Hükümeti'nin eserden 100 adet nüsha sipariş ettiğini ve bu eseri Türkçeye çevirtip yayımlatacağı bilgisi göz önüne alınırsa eserin Türkçe olarak yazılmadığı (Murad Bey, 1878, s. 3) ortaya çıkmaktadır. Kitabın yazarı Murad Bey'in izinsiz olarak Türkiye'ye giden, soylu bir Hırvat aileden

¹ Kitapçıkta, basımevi olarak "1878, Budapeşte, Kálmán Róza ve Eşi Basımevi" ibaresinin yanında "daha önce A. Bucsánszky" ifadesinin bulunması, eserin önce A. Bucsánszky tarafından basıldığını göstermektedir.

gelen Avusturya vatandaşı olan, daha sonra Osmanlı vatandaşlığına geçip devlet hizmetine giren Osmanlı'nın Banat Konsolosu Murad Efendi ile (BOA, HR.SYS., D.156, G.70) aynı kişi olması ihtimali de bulunmaktadır. Çünkü kitabın içeriğinden ve 93 Harbine uluslararası politika ilişkileri açısından bakılabilmemesinden, siyasi tecrübesi ve bilgisi olan bir kişi tarafından kaleme alınmış olabileceğini akla getirmektedir (Murad Bey, 1878, ss. 1-32). Eserin kapak kısmında hem "tüm Macarlar için okunması gereken, büyük öneme sahip bir kitap", "hem de Almancasının mevcut olduğu" ibaresinin bulunması Avusturya-Macaristan vatandaşları için, devam eden Osmanlı-Rus Savaşının tanıtılması açısından propaganda mahiyeti taşıyan bir kitapçık şeklinde de yazıldığı da düşünülebilir. Savaşın bitimde yazılıp, aynı yıl Budapeşte'de yayımlanması bunu göstermektedir (Murad Bey, 1878, s. 32). 93 Harbi devam ederken Macarlara Corvinaların geri verilmesi gibi bir siyasi jesti yapan Sultan II. Abdülhamid'in (Çolak, 2011, s. 57) Corvinaların ardından Macaristan'a gönderdiği ve Şeyh Süleyman Efendi'nin başkanlığında oluşan heyetin savaş sırasında Rusların, Türklere yaptığı zulmü gösteren birçok fotoğrafı da beraberinde götürmesi göz önüne alınırsa bu eserin siyasi yönünü de düşünmek icap etmektedir. İster propaganda amacıyla ister şahsi bir girişim sonucu yazılmış olsun eserin 1878 yılında yayımlanmış olması başarı şansını arttırmıştır. Alajos Bucsánszky de bunu "eserin kesin başarısından hiçbir kuşku duymaksızın" yayımlandığı belirtmektedir (Murad Bey, 1878, s. 3). Burada Macar kamuoyunu göz önünde tutmak gerekmektedir. Bu "doğu savaşını" büyük bir ilgi ile takip eden Macar kamuoyu, "Türk kardeşlerinin yazgısının" kendi yazgıları olduğuna inanmaktadırlar (Murad Bey, 1878, ss. 2-3). Ortak düşman Ruslara karşı Osman Paşa'nın kazandığı zaferler, Türklere kadar onları da etkilemiştir (Murad Bey, 1878, ss. 16-17). Eser bu bakımdan savaş döneminde Macar kamuoyunu yansıtmaması ve Türk-Macar tarihine atıflar yapması açısından Türk-Macar ilişkilerini ortaya koymaktadır (Murad Bey, 1878, ss. 1-31). Son sayfada bir resimle beraber yer alan ve Türk-Macar kardeşliğini vurgulayan şiir bunu göstermektedir (Murad Bey, 1878, s. 32)² (bk. Ek. 11).

² Şiir şöyledir:

Türk-Macar tokalaşıyor,
Birleşiyor sağ elleri, kahramanca, dostça,
Ve birlikte söz veriyorlar
Sonsuza kadar daima dost kalacaklarına.
Tıpkı gülle sümbül gibiler,
Macar kızı ile Türk kızı yan yana
İkisinin de iffettir erdemleri,
Ve mutlu ederler, kendilerini sevenleri.

Bu açıdan eser aynı zamanda II. Abdülhamid döneminde bu ilişkilerin ne derece canlı olduğunu da yansıtmakta, onun döneminin en önemli olaylarından biri olan 93 Harbi ve perde arkası hakkında bilgiler sunmaktadır (Murad Bey, 1878, ss. 1-32). Yazar İngiltere, Prusya, Avusturya ve Rusya açısından da değerlendirmeler yaparak Rusların hem 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile Batıda, hem de Orta Asya’da sürdürdüğü yayılmacı politikası ile doğuda sürdürdüğü “imha savaşının sırlarını” açıklamaktadır (Murad Bey, 1878, ss. 19-32).

Bu nedenle 1878 yılında Murad Bey tarafından kaleme alınan bu kitapçık II. Abdülhamid dönemi, Macar kamuoyu ve Türk-Macar ilişkileri, 93 Harbi ve devletlerarası politikalar açısından önemli bir kaynak eser niteliğindedir.

Kaynakça

I. Arşiv Belgeleri

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi): HR. SYS. D.156, G.70. Tarih. 1.10.1867. Sayı: 136/105.

II. Kitaplar

Kerekesházy, J. (2000). *Az Igazi Kemál egy köztársaság születése*. Budapest: Terebess Kiadó.

Márkus, I. (1877). *Törökország Képek*. Az Athenaum Kiadása.

Murad Bey. (1878). *A muszka irtóháború titkai, vagy Ozman Paşa, Plevna hős védelmezője, és a “Hármas-szövetség” végeredményei*. Budapest.

Namal, Y. (2009). *Türk-Macar İlişkileri*. İstanbul: İskenderiye.

Nazır, B. (2007). *Osmanlı’ya Sığınanlar Macar ve Leh Mülteciler*. İstanbul: Yeditepe.

Szalay, I. (1877). *Török vendégeink elé Rustsukig és velök vissza Pestre*. Jeittel és Herman nyomdájá, Kaposvár.

III. Gazeteler

Elöfzetési felhívás; Háború Krónika. (30 December 1877). *Vasárnapi Újság*, 24. évfolyam, 52. szám, s. 837.

Erödi, B. (6 Majus1878). “Török vendégeink”, *Vasárnapi Újság*, 24. évfolyam, 18.szám, ss. 273-275.

Irodalom és művészet. (28 Január 1877). *Vasárnapi Újság*, 24. évfolyam, 4.szám, s. 69.

IV. Makaleler

Çolak, M. (2011). Macar Kaynaklarına göre Gyula Andrássy ve Osmanlı- Macar İlişkileri. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVI(1), 51-65.

Çolak, M. (2006). Türk-Macar İlişkileri ve Macaristan’da Türk İmajı, (XIX. Yüzyıl Sonları-XX. Yüzyılın İlk Yarısı). *Uluslararası İmgebilim Sempozyumu, Symposium International d’Imagologie, 26-28 Avril 2004, II* içinde (ss. 215-231), Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.

Öztürk, C. (1990). 113 Yıl Önceki Bir Türk Heyetinin Macaristan Gezisi. *Tarih ve Toplum*, 14(83), 52-54.

Ekler

Ek 1. "Moskof İmha Savaşı'nın Sırları veya Plevne'nin Kahraman Müdafii Osman Paşa İle "Üçlü İttifak'ın" Elde Ettiği Sonuçlar", adlı kitapçığın kapağı. A muszka irtóháború titkai., Budapest, 1878.

Ek 2. Előszó (Önsöz), *A muszka irtóháború titkai*, s. 2.

E L Ő S Z Ó.

Az igazom, melylyel a keleti eseményeket már majdnem két év óta szemléljük, még korántsem csillapult. A romboló vihar, melyet Saibéria ura, a gögös csárook egyik méltó utóda, zudított a keleti fajra, tartóztatás nélkül tör utat tovább és tovább a jogtalanság fegyverével legyilkolt népek hulláin, romokon és sírhalmokon keresztül.

A félelem és igazatlanság egy nemével várjuk közelédét. Ha szindarabról szólának, azt mondhatnók, most jön a második felvonás. Az első után legördült a faggöny, mely a rablógyilkos vérben fetrengő áldozatát takarta el.

Erről a lejátszott első felvonásról, az annak szerencsétlen végét felelő események és advari felderkedésekről, egy az új kor egyik legbámultabb háse, Özsman pasa dicső hárszól, a plevnai napokról szól a jelen művecke, melyet egy tekintélyes török aliatvaló, Murad bey, tett papírra. A bey megbízásából nekem jutott a eszerence, hogy sok tekintetben még ismeretlen adatokat, részint a fölbomlásnak indult török birodalomban lábra kapott és az ottani közvélemény által táplált nézeteket tartalmazó sorait a magyar olvasóközönség használatára bocsáthassam.

Nem riadok vissza az ezzel járó költésgektől, hiszen remélve oly pártolást, mely a vállalat sikeréhez megkívánatik. A magyar nemzet fiainak adom e művet, azoknak, kik minden legkisebb mozzanat, minden hírtöredék iránt érdeklődnek, a mi keleti testvéreinkre vonatkozik.

Lehetetlen is, hogy a magyar nemzet fiai ne nyuljanak érdekekkel egy testvéreink sorsát hű színekkel vizsgáló irathoz. Századok óta összefüzdik a török és magyar nemzet sorsa, jóllehet ezt a kapcsolatot mi, magasabb körök esámításai folytán, csak lassan és főleg az utóbbi válságos helyzetben ismertük föl, míg a józan felelőgésre hallgató török nép már századok óta valóban aszerint eszelekedett is.

A közös sors és testvériség tudata vezérelte az ottomanokat, midőn oly jótétre nyujták felénk kar-

jaikat, melyért egész Európa egyeduralkodói haragos szemöldöt vágtak. A függetlenségi harcokban elbukott és bujdosásra kényszerített nagyjainkat mindenkor a török karjai vették oltalomba.

Tököllyi és Rakóczy az igazságot folytatott világhírű de szerencsétlen véget ért harcaik után török vendégszeretemben leltek védelmet az életükre törő hatalmaskodás ellen; török földben nyugosaszák szelálatott életük örök álmait!

Az 1848/9-ki szabadságharcz menekülteit ismét csak a török nép nemekelbűségének köszönheték, hogy nem a bakó és hóhér vette el a házára névsé drága életüket. A török nemzet volt az, ki kivont karddal örközött szerencsétlen honfitársaink fölött — és szemébe kiáltotta az északi válság fejedelmének, hogy a magyar menekültekhez csak az ő testén keresztül juthatni. Fájdalom! ma, 30 év múlva, csakugyan beállott a veszedély, hogy ez önfeláldozásra képe rokonemzet testén keresztül felénk villogtatja fegyverét az orosz.

E percekben kétszeres az érdeklődés török testvéreink sorsa iránt. Remegve várjuk a híreket s ezek közt azt, mely végre kétségtelenné teszi, hogy odalépünk mi is a küzdőterre és számon kérjük észak urát orgyilkos tetteért. E percekben lehetetlen tehát, hogy ezen kibocsátott művecke is ne keltsen kellő érdeklődést. Biztos akkor tudatában bocsátom közbe, megjegyezvén, hogy 100 példány már meg van rendelve Konstantinápolyba, bel a török kormány lefordíttatja és átadja a fergalomaak, mint Murad bey, magyar hasánszka művét.

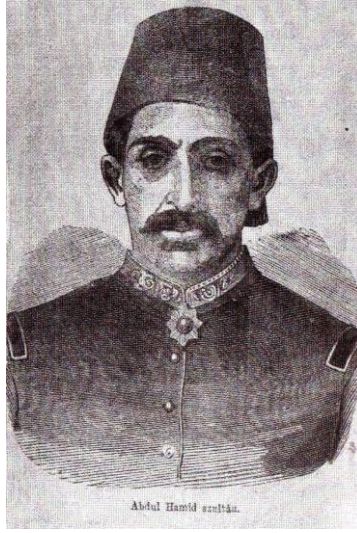
Végül óhajtom, hogy minden honfitársam, ki e könyvecke sorsát átolvasta, amennyiben lehetséges élvezetet találj legyen abban és ne rendítse meg abbéli hitét az olvasottak egy sora sem, hogy jön még idő, a mikor a magyar-török testvéri szövetség nem csak pusztá szó, de a küszöbön álló nagy események által érlelve ürvendetes való leend.

Budapesten, 1878.

Hasznias üdvölettel

Bucsnaszky Alajos.

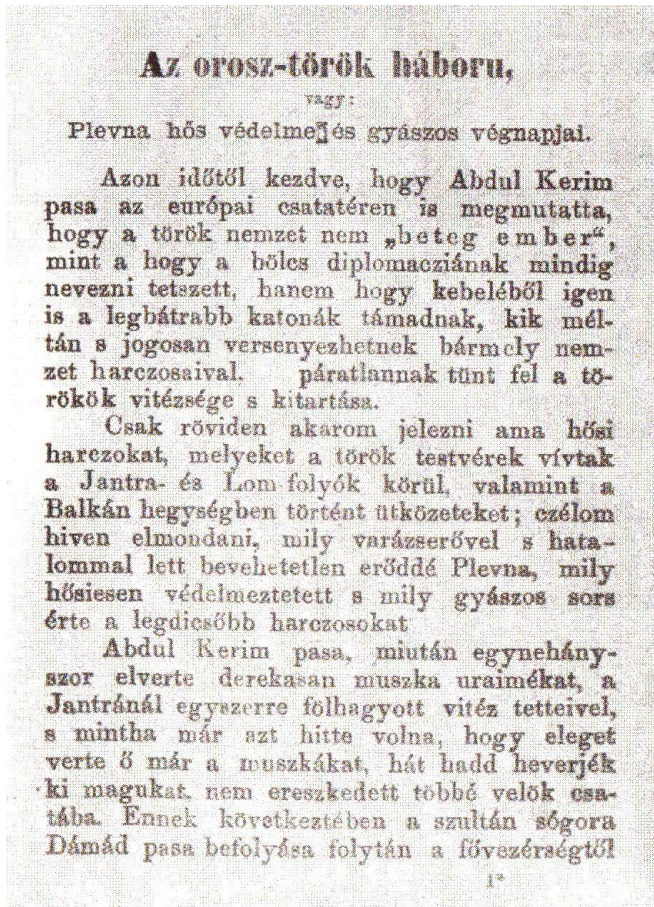
Ek 3. Sultan II. Abdülhamid, *A muszka irtóháború titkai*, s. 4.

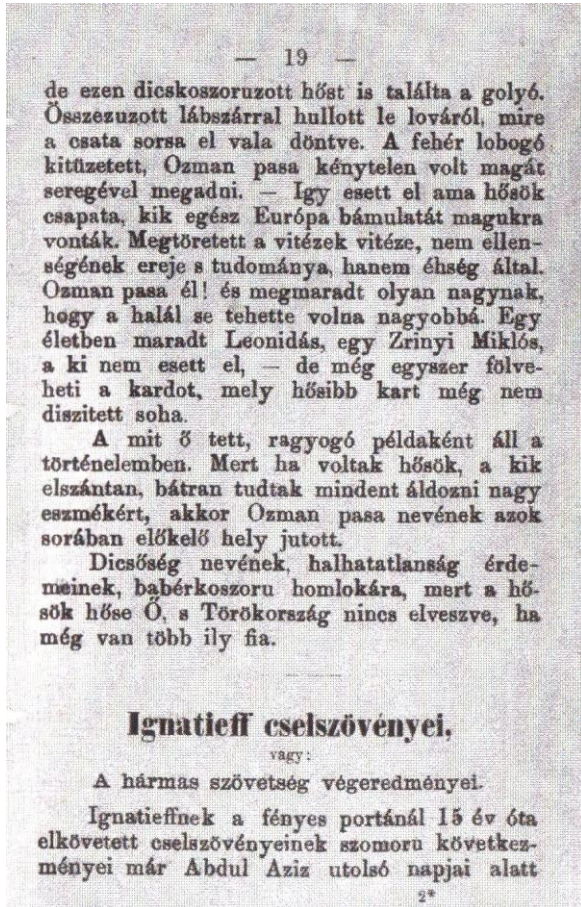
Ek 4. Osman Paşa, *A muszka irtóháború titkai*, s. 10.

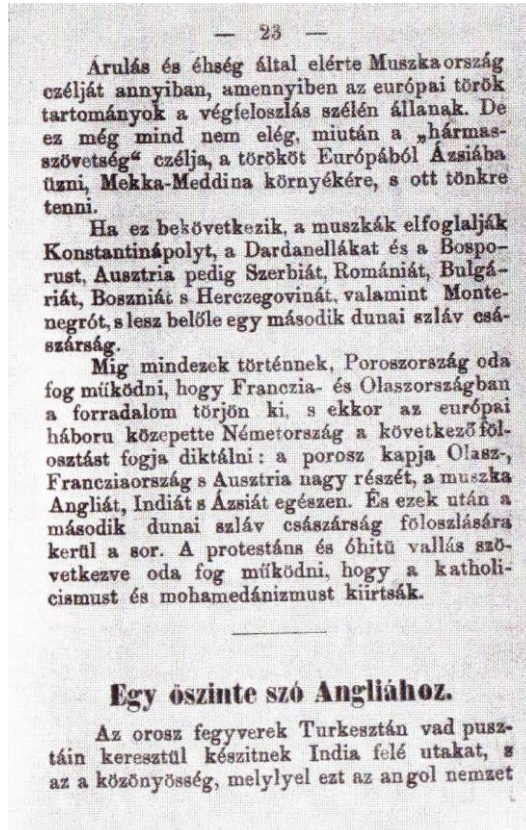
Ek 5. “A orosz-török háboru vagy: Plevna hős védelme és gyászos végnapjai” (Rus-Türk Savaşı veya Plevne'nin Kahramanca Savunulması ve Keder Dolu Son Günleri) adlı bölüm A muszka irtóháború titkai, s. 5.

Ek 6. "Ignatieff cselszövényei, vagy: A hármass szövetség végeredményei", (Ignatyef'in Entrikalari veya Üçlü İttifakin Sonuçları), adlı bölüm *A muszka irtóháború titkai*, s. 19.

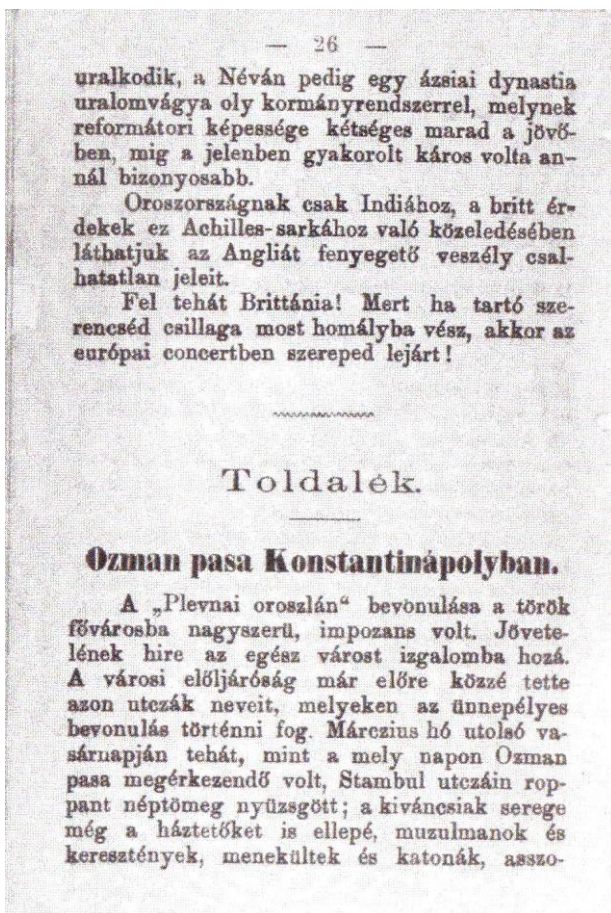

Ek 7. “Egy őszinte szó Angliához” (İngiltere’ye İçten Söylenmiş Birkaç Söz) adlı bölüm *A muszka irtóháború titkai*, s. 23.

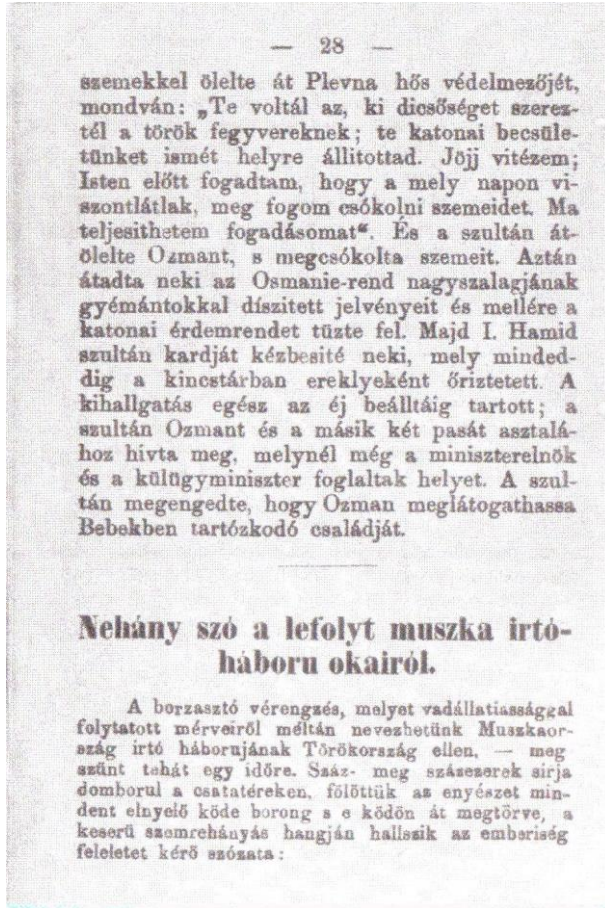
Ek 8. "Toldalék: Ozman Pasa Konstantinápolyban" ("Ek bölüm: Osman Paşa İstanbul'da"), *A muszka irtóháború titkai* s. 26.

Ek 9. *A muszka irtóhíború* adlı eserin kapak kısmında “*Osman Paşa’nın Sultan tarafından kabulünü*” tasvir eden temsili resim. *A muszka irtóhábóru titkai.*

Ek 10. "Nehây szó a lefolyt muszka irtóháború okairól" ("Devam Etmekte Olan Moskof İmha Savaşı'nın Nedenlerine İlişkin Birkaç Söz") adlı bölüm. *A muszka irtóháború titkai*, s. 28.

Ek 11. Türk-Macar dostluğundan söz eden bir şiir. *A muszka irtóháború titkai*, s. 32.

